

ОЦІНКА РІВНЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ КОНТРОЛІНГУ

У статті розглянуто запропоновану автором методику інтегрованої оцінки рівня корпоративного управління, яка може слугувати як механізмом контролінгу корпоративного управління компанії, так і механізмом залучення інвестиційних коштів. Розглянуто основні критерії оцінювання та методологію проведення оцінки рівня корпоративного управління.

The article deals with the proposed approach was integrated assessment of corporate governance. It can serve as a controlling mechanism of corporate governance and mechanisms to attract investment capital. The main evaluation criteria and methodology for assessment of corporate governance.

Велике значення для якісної роботи компанії має належне корпоративне управління. Ефективне корпоративне управління не може існувати без системи контролінгу в компанії. Ключовим механізмом в системі контролінгу будь-якої компанії є оцінка рівня корпоративного управління. Проведення такої оцінки можливе не лише для внутрішнього моніторингу діяльності компанії. В контексті розкриття інформації про компанію та залучення інвесторів проведення подібної оцінки може зацікавити їх і значно вплинути на залучення інвестицій.

Об'єкти та методи досліджень. Багато авторів зазначають важливість проведення оцінки корпоративного управління, якість якого впливає не лише на фінансовий стан підприємства, але і на процес залучення інвестицій. Такі дослідники цієї проблематики як А. Сонін вважають, що компанії з високим рівнем корпоративного управління ефективніше використовують капітали інвесторів, що в свою чергу приводить до підвищення фінансових показників. Такі компанії привабливіші для інвесторів, які готові платити премію до ринкової вартості цінних паперів при високому рівні корпоративного управління, що як наслідок полегшує залучення фінансових ресурсів і приводить до зростання ринкової вартості компанії [1].

Традиційно основною ідеальною метою функціонування корпорації визнається максимізація добробуту її акціонерів. Виходячи з цього, ефективність корпоративного управління можна визначити сумою приросту курсової вартості акцій та дивідендних виплат [2, с. 26]. Але добробут акціонерів включає в себе не лише поточні грошові потоки та приріст вартості капіталу, але і майбутні вигоди, які носять імовірнісний, важко-прогнозований характер, точна оцінка яких є складною.

В літературі, де розглядається питання щодо оцінки рівня корпоративного управління надаються різні методики, такі як Corporate Governance Score (CGS), рейтинг "GAMMA", рейтинг DR, коефіцієнт CGQ, CORE-рейтинг та інші, що базуються на застосуванні міжнародних стандартів, заснованих в 90-х роках ХХ ст. та на початку ХХІ ст. в міжнародних організаціях та різних країнах світу [3–5].

Російське рейтингове агентство "РА Експерт" пропонує методику проведення рейтингу якості корпоративного управління (РКУ), яка представляє собою оцінку ризику збитків власників компанії, пов'язаного з якістю управлінням компанії та дотриманням прав власності [5]. Чим більший показник рейтингу, тим якісніше працює система корпоративного управління та меншою є вірогідність втрат внаслідок ризиків якості управління та порушення прав власності. В методиці з розрахунку інвестиційної привабливості підприємств, що належить рейтинговому агентству "Експерт-Рейтинг", одним із факторів, що формують рейтинг, є якість корпоративного управління [6]. Ця методика оцінює чотири групи показників: вплив кон'юнктури ринків сировини, фінансова незалежність, підсумкова доходність та якість корпоративного управління. Основним показником оцінки якості корпоративного управління в даній методиці є співвідношення між ринковою та балансовою вартістю компанії.

Незважаючи на різноманітну кількість рейтингових методик рейтинг корпоративного управління S&P (Standard and Poor's) є класичною рейтинговою оцінкою що відображає погляд агентства на практику та принципи корпоративного управління. Мета цього рейтингу полягає в порівняльному аналізі поточних стандартів управління відносно існуючих еталонних моделей, насамперед моделі корпоративного управління ОЕСР [7]. Це міжнародне рейтингове агентство проводить рейтингову оцінку як для розвинутих країн так і для країн, що розвиваються. Таким чином, можна зазначити, що для проведення оцінки рівня корпоративного управління існують різноманітні методики. В кожній із них є свої позитивні сторони, але всі вони недостатньо повно оцінюють рівень якості корпоративного управління компанії.

В Україні не існує загальноприйнятої методики оцінки рівня корпоративного управління. Більш того низка авторів ототожнюють оцінку рівня корпоративного управління з оцінкою економічної ефективності корпоративного управління.

Постановка завдання. В статті доцільно розглянути комплексну інтегровану оцінку рівня корпоративного управління та визначити основні її компоненти. Така оцінка повинна включати основні критерії оцінювання та методологію її проведення.

Результати та їх обґрунтування. В основу комплексної методики покладено досвід провідних рейтингових агентств та основні принципи корпоративного управління, в першу чергу такі як чесність, прозорість, підзвітність, відповідальність.

Запропонована методика має два основних блоки, які поділяються на складові, що включають основні компоненти оцінки корпоративного управління.

Перший блок – “Якісна оцінка корпоративного управління”:

Перший рівень – “Корпоративне управління”:

- структура власності компанії та відносини із зацікавленими особами;
- права акціонерів та їх вплив на корпоративне управління;
- прозорість, аудит та система управління ризиками;
- ефективність Ради директорів, стратегічного процесу та системи винагороди;

Другий рівень – “Корпоративна соціальна відповідальність” (КСВ):

- соціальна діяльність, благодійність та меценатство;
- екологічна складова діяльності компанії.

Другий блок – “Кількісна оцінка корпоративного управління, що базується на фінансових показниках компанії”:

- співвідношення між ринковою та балансовою вартістю;
- коефіцієнт капіталізації;
- коефіцієнт автономії;
- коефіцієнти рентабельності;
- частка довгострокових зобов’язань в позикових коштах;
- частка заборгованості перед бюджетом в позикових коштах;
- коефіцієнти ліквідності;
- зниження адміністративних витрат;
- зростання виручки;
- коефіцієнт доходності акції.

Спираючись на основні критерії щодо проведення рейтингу корпоративного управління агентством S&P можна зазначити наступне.

Структура власності компанії та відносини із зацікавленими особами. Важливо зрозуміти структуру власності компанії, особливо у випадку коли відомо, що існує утримувач контрольного пакету акцій або коли контрольний пакет акцій створено на основі консолідованої угоди акціонерів. Значна кількість номінальних утримувачів акцій ускладнюють будь-який аналіз концентрації прав власності на акції компанії.

В компаніях з розпорошеною структурою власності важливу роль відіграють інституціональні інвестори, які наймають менеджмент та контролюють його діяльність. При аналізі таких компаній значну увагу приділяють таким питанням, як відкритість менеджменту до контролю з боку інвесторів. Про відкритість менеджменту можна говорити в тих випадках, коли компанія дотримується послідовної звітної політики, має прозору систему винагороди керівництва та слідує відповідно оголошеній стратегії.

Наявність крупного утримувача контрольного пакету акцій не є негативною характеристикою практики корпоративного управління. Але при аналізі такої компанії варто вивчати відносини між всіма власниками консолідованого контрольного пакету акцій та компанією, щоб визначити наскільки дії крупних акціонерів відповідають інтересам всіх акціонерів. Це дуже важливо коли значна кількість власності сконцентрована в руках держави, фінансово-промислових груп чи окремих сімей.

Важливо зрозуміти, чи є у компанії відносини з іншими організаціями, в рамках яких може відбуватись трансфертне ціноутворення на умовах, що не співпадають з ринковими; чи ведуть відносини компаній до виникнення авансів, затримок платежів або субсидій. Найчастіше це відбувається у випадках, коли менеджмент здійснює угоди, що не відповідають інтересам міноритарних акціонерів та кредиторів компанії.

Права акціонерів та їх вплив на корпоративне управління. В цьому пункті запропонована методика оцінює наскільки акціонерне товариство дотримується вимог законодавства України. Права акціонерів та відносини з інвесторами відображають відношення товариства до осіб, що мають до нього фінансову зацікавленість.

Компанія повинна застосовувати надійні методи володіння акціями та їх вільної передачі. Права контролю голосів зазвичай повинні розподілятися пропорційно частці акціонера в статутному капіталі акціонерного товариства. Акціонери повинні мати можливість висувати своїх представників до Ради директорів. Збори акціонерів повинні мати можливість приймати рішення з ключових питань діяльності акціонерного товариства та гарантувати захист міноритарних акціонерів від розмивання чи інших втрат власності.

Прозорість, аудит та система управління ризиками. Прозорість передбачає своєчасне і достатньо повне розкриття інформації щодо операційних та фінансових результатів діяльності компанії і щодо практики корпоративного управління. В компанії з якісним корпоративним управлінням стандарти своєчасності розкриття та прозорості інформації достатньо високі. Відповідно акціонери, кредитори та директори такої компанії мають можливість ефективно контролювати дії виконавчого керівництва, а також виробничі та фінансові результати діяльності. При високому рівні прозорості фінансова звітність дозволяє отримати чітке уявлення про справжнє фінансове положення компанії.

Прозорість також диктує вимоги відкритості відносно нефінансових результатів особливо стосовно бізнесу компанії та її конкурентоспроможності. Публічне розкриття Статуту, внутрішніх нормативних документів та чітко сформульована місія компанії також ведуть до досягнення високих стандартів прозорості.

Ефективність Ради директорів, стратегічний процес та система винагороди. Ефективність Ради директорів аналізується з позиції її здатності здійснювати незалежний контроль за якістю роботи органів управ-

ліній, забезпечувати структурний підхід до прийняття стратегічних рішень, а також підзвітність керівництва акціонерам та іншим зацікавленим особам. Важливе значення має поділ сфер відповідальності на рівні Ради директорів. Для Ради з високим ступенем підзвітності характерна значна кількість присутніх незалежних директорів, що забезпечують інтереси всіх акціонерів, як власника контрольного пакету акцій, так і міноритарія. Для компаній, де сильні позиції має акціонер, що володіє контрольним пакетом акцій, або домінують декілька акціонерів, що мають контрольний пакт акцій на основі консолідованої угоди, найчастіше мають Раду директорів, в недостатній мірі підзвітну акціонерам.

В Радах директорів можуть створюватись ключові комітети, склад яких, особливо кількісне співвідношення незалежних та залежних директорів, має велике значення. Важливою сферою діяльності Ради директорів та менеджменту компанії є розробка стратегії. Для розробки ефективної стратегії велике значення має регулярне обговорення стратегічних питань менеджментом та Радою директорів, а також наявність "вертикальних" інформаційних потоків ("ліфт ідей") в компанії.

Важливим показником якості управління на рівні Ради директорів є способи виплати винагороди та надання додаткових благ членам виконавчого керівництва компанії. При цьому ефективність системи мотивації виконавчого керівництва залежить від якості стратегічного процесу, що визначає ключові показники діяльності.

Соціальна діяльність, благодійність та меценатство. Одним із основних напрямків концепції корпоративної соціальної відповідальності є соціальна діяльність, яка спрямована на захист соціальних інтересів працівників компанії та суспільства. Основними напрямками даної концепції є розвиток персоналу, охорона праці та здоров'я, охорона навколишнього середовища та ресурсозбереження, підтримка добросовісної ділової практики та етичної поведінки, програми розвитку спілок, благодійність та меценатство.

Екологічна складова діяльності компанії. Компанія повинна використовувати соціальні інвестиції на впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій. Дотримання стратегії корпоративної соціальної відповідальності передбачає виконання зобов'язань перед суспільством відносно навколишнього середовища. Важливими є показники зменшення відходів та викидів у зовнішнє середовище, що дозволить більш економічно ставитись до природних ресурсів. Ще одним важливим аспектом в екологічній складовій КСВ є впровадження політики "Зеленого офісу" в компанії, яка теж веде до ресурсозбереження.

Важливим є проведення моніторингу екологічної ситуації відносно таких напрямків, як рівень шкідливості виробництва, відходи виробництва, витрати сировини, викиди у навколишнє середовище, екологічні ризики, обсяги штрафів тощо.

Рейтинг визначається на основі фінансової та бухгалтерської звітності і анкетного опитування компанії. Проведення рейтингової оцінки передбачає використання інтегрального методу та системного аналізу рівня розкриття інформації щодо діяльності компаній в сфері корпоративного управління та КСВ. Інтегральна оцінка виражається підсумковим бальним показником (I_j) розрахунок якого проводиться відповідно 5-бальної шкали за наступною формулою [8, с. 33]:

$$I_j = \left(\alpha \sum_{i=1}^{n_j} \frac{X_{ij}}{n_j} + \beta \sum_{i=1}^{m_j} \frac{Y_{ij}}{m_j} \right) \cdot K_j \quad (3.1)$$

де I_j – інтегральний показник оцінки рівня корпоративного управління;

X_{ij} – сума балів по якісним критеріям i -го блоку оцінки j -ї компанії;

Y_{ij} – сума балів по кількісним критеріям i -го блоку оцінки j -ї компанії;

n_j – кількість результативно оцінених якісних критеріїв;

m_j – кількість результативно оцінених кількісних критеріїв;

α, β – вагомість якісних та кількісних оцінок (у цій методиці вони є рівноцінними та дорівнюють 50 %, тобто $\alpha = \beta = 0,5$);

K_j – корегуючий коефіцієнт, що враховує масштаб діяльності компанії та розміри інвестицій в її діяльність (від 0,8 до 1).

Висновки. Розглянувши основні методичні підходи до запропонованої автором інтегрованої оцінки рівня корпоративного управління можна зазначити, що вона оцінює найважливіші його аспекти та може слугувати інструментом залучення інвестиційного капіталу в компанію.

Література

1. Сонин А. Корпоративное управление: мифы и реальность / А. Сонин // Управление компанией – № 12(55). – 2005.
2. Булатов А. Н. Методические инструменты комплексной оценки экономической эффективности корпоративного управления : автореф. дис... канд. экон. наук. – Казань, 2002. – 26 с.
3. Критерии, методология, определение РКУ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.standardpoors.ru

4. Рейтингове агентство “Кредит-Рейтинг” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.credit-rating.com.ua
5. Рейтингове агентство “Експерт-Рейтинг” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.experta.com
6. Рейтингове агентство “Експерт-Рейтинг” / Діловий журнал “Експерт-Україна” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.expert.ua
7. Принципи корпоративного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ssmc.gov.ua
8. Методика рейтингу відкритості та системності компаній в сфері КСВ / Всеукраїнський рейтинговий журнал “Гвардія”. – Березень, 2010.

УДК 65:338.242

С. В. КУДЛАСНКО

Хмельницький національний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ ПРИ ЗАПРОВАДЖЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ КРИЗИ

У статті автор розглянув змістовність основних функцій управління та особливості їх застосування на підприємствах при запровадженні економічного механізму адаптації до кризових умов.

In article the author considers essence of the basic functions of management and feature of their use at the enterprises at introduction of the economic mechanism of adaptation to crisis conditions.

Вступ. Постійні трансформації умов функціонування вітчизняних підприємств зумовлюють підвищений рівень прояву кризових явищ в їх діяльності. Зниження рівня кризових явищ на підприємствах можливе не лише завдяки покращенню макроекономічних умов господарювання, а й через збільшення здатності суб'єктів підприємництва адаптуватись до кризових умов та вміння розробляти і реалізовувати найефективніші і управлінські рішення. Це вимагає єдності бачень щодо діагностування кризового стану та ідентифікації кризового стану, удосконалення методів оцінки параметрів кризового стану та інших наукових підходів прогнозування кризових явищ, що вагомо вплине на якість вироблення антикризових управлінських рішень, а у сукупності формує передумови для формування економічного механізму адаптації підприємств до кризових умов. Питання адаптації підприємств пріоритетними для машинобудівної промисловості України, продукція якої відіграє важливу роль у прискоренні НТП та розвитку вітчизняної ринкової економіки завдяки технічному прогресу як у самій галузі, так і шляхом технічного переоснащення в інших сферах економіки.

Формування і реалізація економічного механізму адаптації підприємства до кризових умов є важливою сферою управлінської ланки на вітчизняних машинобудівних підприємствах. В процесі впровадження економічного механізму адаптації функції управління видозмінюються і набувають оновленого змісту.

Аналіз публікацій. Системи ефективного управління підприємствами є важливою сферою досліджень сучасних вчених. Такі відомі вчені-економісти у своїх працях розглядали питання щодо управління та удосконалення структури управління на підприємствах як: І. Ансофф [2], С.Г. Беляев, О.П. Градов, А.Г. Грязнова, Г.П. Іванов, Є.М. Коротков, В.І Кошкін, А.П. Ковальов, Г. Саймон, О.О. Терещенко [3], Е.А. Уткін, Я.А. Фомін, Д. Форрестер, Д. Шим, Ю.В. Яковець та інші. У своїх працях вони заклали фундаментальні основи теорії управління, зокрема, його наукових підходів та інструментарію, методології прийняття управлінських рішень. Особливості сучасних кризових умов функціонування вітчизняних підприємств вимагають перегляду змісту основних функцій управління для ефективного їх виконання і отримання необхідних результатів.

Мета дослідження. Визначити місце та значення основних функцій управління при впровадженні економічного механізму адаптації підприємств до кризових умов.

Основні результати дослідження. Формування і реалізація економічного механізму адаптації підприємства до кризових умов має ряд особливостей тому функції управління набувають специфічних властивостей і якостей, які різняться в залежності від особливостей діяльності підприємства та кризових умов.

Схематично відобразити місце функцій управління в процесі формування і реалізації економічного механізму адаптації підприємства ми спробували на рис. 1.

Планування на підприємстві в умовах кризи відіграє важливу роль оскільки визначає необхідність формування і реалізації економічного механізму адаптації підприємств. Допоміжними функціями є аналіз та оцінка.

Аналіз при реалізації економічного механізму адаптації підприємства до кризових умов повинен охоплювати як зовнішнє так і внутрішнє середовище. На підприємстві необхідно створити центр моніторингу за змінами у внутрішньому і зовнішньому середовищах. Аналіз внутрішнього середовища в кризових умовах повинен здійснюватись у короткі строки і охоплювати ті сфери, які безпосередньо стосуються кризових умов функціонування підприємства. На нашу думку, більш доцільним на вітчизняних підприємствах буде застосування експрес-аналізу, з точки зору тривалості і вартості його здійснення. Метою експрес-аналізу є наочне і просте оцінювання фінансового стану і динаміки розвитку господарюючого суб'єкта. Експрес-аналіз господарської діяльності підприємства – це коефіцієнтний аналіз показників ліквідності, платоспроможності, фінансового стану, основних засобів, оборотних засобів, рентабельності, ділової активності. Враховуючи неготовність